

Ajša Podgornik

Dekonstrukcija kavboja

ISKALCA | 1956

Ko so Marionu Robertu Morrisonu leta 1930 prvič zaupali glavno vlogo v filmu **Velika sled** (The Big Trail, 1930, Raoul Walsh in Louis R. Loeffler), si nihče ni mislil, da bo iz tega človeka nastala ena največjih ikon ameriške kinematografije. Svoj preboj med zvezde je Morrison pod umetniškim imenom John Wayne dočkal šele slabih deset let pozneje v **Poštni kočiji** (Stagecoach, 1939), ki je hkrati naznanila dolgoletno in izjemno plodno sodelovanje z režiserjem Johnom Fordom. Ta je na začetku svoje uspešne kariere, v kateri je posnel več kot 150 filmov in zanje dobil kar štiri oskarje za najboljšo režijo, utelešal samo idejo ameriških sanj. Kot sin irskih priseljencev se je namreč z lastno iniciativo in neutrudnim trdim delom prikopal do skoraj mitskega statusa. To pa ne pomeni, da do svoje domovine ni bil kritičen.

Čeprav gledalci tega praviloma niso zaznali, sam pa o tem po navadi ni hotel govoriti, mnogi Fordovi filmi skrivajo ostro kritiko, usmerjeno zoper državo, v kateri so nastali. **Sadovi jeze** (The Grapes of Wrath, 1940), ki problematizirajo nepravilnost v času velike depresije, so med njegovimi filmi najbolj kritični, grajo zoper sistem pa najdemo tudi v vesternu **Iskalca** (The Searchers, 1956). Preprosto zgodbo o stricu (Wayne) in nečaku na večletnem iskanju sorodnice Debbie, ki so jo ugrabili Indijanci, danes slavimo kot šolski primer klasičnega vesterna, zaradi česar lahko spregledamo globljo sporočilnost filma, ki izhaja iz premetenega simbiotičnega razmerja kot pes in mačka različnih velikanov: Wayna in Forda.

John Wayne je v Združenih državah predstavljal vse, kar je bilo ljudem pomembno. Avtoritarno močatost, domoljubje, preprostost in trdoživost malega človeka. Vedno je bil tisti, ki težavo reši brez nepotrebnih manevrov in je pogosto glas razuma glede na drugega, bolj idealističnega protagonista. Naj bo to hladnokrvni stric, ki zagretega nečaka vedno znova ozemljeje z ironijo v **Iskalcih**, ali godrnjavi lokalec, ki mora idealističnemu advokatu večkrat pokazati, kako se stvarjem streže v **Možu, ki je ubil Libertyja Valancea** (The Man Who Shot Liberty Valance, 1962). Prav John Ford pa je bil tisti, ki je kavboju Waynu med pečinami Monument Valleyja dal dom in zanj ustvaril fiktivno zgodovinsko okolje, ki je v očeh njunih gledalcev s časom preraslo v dejstvo življenja na velikih ameriških planjavah.

John Wayne kot Ethan Edwards je v **Iskalcih** poosebitev mita o ameriški zgodovini. Možak se po več letih zdoma vrne iz državljanske vojne, kjer pa se njegov »heroizem« počasi konča. Sklepamo lahko, da je bil pred vojno zaljubljen v svojo svakinjo in da je plod te ljubezni morda mala Debbie. Čustvo, ki ga je Ethan gojil do mame, pa se do njene hčere prekine takoj, ko deklico Indijanci vzamejo za svojo. Svojo sovražnost do njih pokaže že na začetku filma, ko iznakazi truplo nekega Apača, da ta ne bi imel pokoja niti po smrti. Gledamo ga v tihi podpori genocida indijanske vasi, pro-

ti koncu pa je že na meji tega, da bi ubil lastno sorodnico samo zato, ker se ji med domorodci ne godi pretirano slabo.

V **Iskalcih** je podoba ideala moškosti, ki jo je utelešal Wayne kot popolni ameriški junak, postavljena pod vprašaj. Ford nas skorajda sprašuje: je tak človek res junak? Je glas razuma res lahko nekdo, ki mirno gleda brezsrčne poboje nebelih manjšin, skrni sovražnikova trupla, ljubi ženo svojega brata in je zaradi lastnih predsodkov na robu detomora? Režiser nam to pokaže tako, da Ethana na koncu kaznuje; ni namreč sprejet v topel dom med prijatelje in sorodnike, niti ne odjaha v sončni zahod v iskanju nove pustolovščine. Le poklapano stopi s praga hiše, kjer se – z enim najbolj ikoničnih prizorov v zgodovini sedme umetnosti – film konča. To vsekakor ni človek, ki si zasluži pohvale in nagrade.

Fordu je prav sodelovanje z Waynom omogočilo, da je postavil pod vprašaj mit o ameriški zgodovini, ki ga je sam sicer pomagal ustvariti. Igralčevo podobo, njegov status v ameriški kulturi in pričakovanja gledalcev je obrnil v svoj prid, rezultat pa je film, ki še vedno ostaja aktualen – Indijance v filmu namreč lahko nadomesti katerakoli zatirana skupina, saj lahko teh tudi danes najdemo še preveč.

